

ИЛМИЙ ИННОВАЦИОН ТАДҚИҚОТЛАР: НАЗАРИЯ, МЕТОДОЛОГИЯ, АМАЛИЁТ

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ЎЗБЕКИСТОН ДАВЛАТ ЖАҲОН ТИЛЛАРИ УНИВЕРСИТЕТИ**

**“ИЛМИЙ ИННОВАЦИОН ТАДҚИҚОТЛАР: НАЗАРИЯ,
МЕТОДОЛОГИЯ, АМАЛИЁТ”**

мавзусидаги республика илмий-амалий онлайн конференция

МАТЕРИАЛЛАРИ

2021 йил 18 май

ТОШКЕНТ – 2021

“Илмий инновацион тадқиқотлар: назария, методология, амалиёт”
мавзусидаги республика илмий-амалий онлайн конференция материаллари –
Тошкент, 2021йил 18 май.

Бугунги кунда замонавий ҳаётни илм-маърифат ва таълимтараққиётсиз тасаввур қилиб бўлмайди. Барчамизга маълумки, тараққиётнинг тамал тоши ҳам, мамлакатни қудратли, миллатни буюк қиладиган куч ҳам бу — илм-фандир. Ушбу конференциядан кўзланган мақсад ҳам илмий инновацион ғояларни узлуксиз таълим тизимига изчил татбиқ этишдир.

Шунингдек, ушбу “Электрон тўплам”га конференция мавзусидан келиб чиққан ҳолда, республикада педагогика, психология, филология, ижтимоий фанлар йўналишларини ривожлантиришнинг долзарб муаммолари, замонавий инновацион ғоялар асосида олиб борилаётган илмий-амалий изланишлар натижалари, мулоҳазалар ва таклифлар киритилган.

Конференция материаллари ЎзДЖТУ Инглиз тили биринчи факультети Кенгаш қарори асосида сайтга жойлаштирилди (Баённома № 10, 28.05. 2021).

Конференция мазкур университетнинг “Педагогика ва психология” кафедраси томонидан ташкил этилди.

**Педагогика фанлари доктори, доцент Д.Джураевнинг умумий
тахрири остида**

**“Электрон тўплам” муаллифларнинг қўлёзмалари асосида ўзгартиришсиз
тўлалигича сайтга жойлаштирилди.**

TALABA YOSHLARDA MAS'ULIYAT HISSINI RIVOJLANTIRISH AMALIYOTI

Gulamov Jasur Baxodirovich

O'zDJTU, Pedagogika va psixologiya kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya. *Ushbu maqolada o'quv jarayonida talaba yoshlar o'rtasida mas'uliyat hissini rivojlantirish muammosi muhokama qilinadi. Psixologik-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish shaxsiy mas'uliyatni shakllantirish muammosini hal qilish uchun nazariy zaruriyatlarning mavjudligini ko'rsatadi, ammo yoshlarda mas'uliyatni shakllantirish va rivojlantirishning o'ziga xos vositalari va shartlari o'quv jarayonida deyarli o'rganilmagan.*

Kalit so'zlar: *mas'uliyat, yoshlar, shakllanish, rivojlanish, o'quv jarayoni, shakllanish muammolari.*

Zamonaviy ta'lim tobora murakkablashib, mukammallashib bormoqda, chunki u jadal o'zgarib borayotgan dunyoda faoliyat yuritishi kerak, unga talablar ortib bormoqda. Shu sababli, dunyoning rivojlangan mamlakatlari xalq ta'limi tizimini doimiy ravishda modernizatsiya qilish va ularning aholisi savodxonligi darajasini oshirishga katta e'tibor berishadi. Shu bilan birga, jamiyatning har bir a'zosining mas'uliyatini unutmaslik kerak. Va biz o'qituvchilar sifatida o'quvchilarimiz va talabalarimizda mas'uliyat qobiliyatlarini rivojlantirishimiz shart.

Universitet sharoitida modulli-reyting mashg'ulotlari asosida o'quv faoliyati jarayonida talabalar o'rtasida kelajakdagi mutaxassis sifatida javobgarlikni shakllantirish muammosi maxsus o'rganish mavzusiga aylanmaqda. Shunday qilib, psixologik-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish shaxsiy mas'uliyatni shakllantirish muammosini hal qilish uchun nazariy zaruriyatlarning mavjudligidan dalolat beradi, ammo o'quv jarayonida yoshlarda javobgarlikni shakllantirish va rivojlantirishning o'ziga xos vositalari deyarli o'rganilmaydi.

Mas'uliyat nima? Mas'uliyatni har xil tushunchalari mavjud! Mas'uliyat - bu shaxsning o'z xatti-harakatlari uchun javobgar bo'lishidir, bu o'ziga va

boshqalarga nisbatan ishonchlilik va halollikdir. Har bir inson o'z hayotida mas'uliyat bilan yuzma-yuz keladi. Bu qonuniy, ma'muriy yoki jinoiy javobgarlik sifatida qonun hujjatlarida mustahkamlanishi mumkin. Deyarli har qanday mamlakat fuqarosi konstitutsiya va boshqa huquqiy hujjatlar bilan kafolatlangan huquq va majburiyatlarga ega. Vazifalar va qoidalar buzilgan taqdirda, fuqaro javobgar bo'ladi. Biroq, qonunlardan tashqarida bo'lgan yana bir mas'uliyat mavjud. Bu axloqiy mas'uliyat, insonning harakat qilish qobiliyati va o'z xatti-harakatlari uchun javobgar bo'lishi.

Mas'uliyat - bu o'z-o'zidan mavjud bo'lmagan, ammo har doim ma'lum bir kontekstda ko'rib chiqiladigan narsa. Jamiyatimizdagi mas'uliyat haqidagi ba'zi qarashlar shunchalik shuhratparastki, insonning to'g'ri xatti-harakatlarini aniqlash juda qiyin. Mas'uliyat qancha ko'p bo'lsa, shuncha kam odam biror narsani o'zgartirishi va o'zi uchun mas'ul bo'lgan narsaga ta'sir qilishi mumkin emas. Ba'zan, o'zlarining mas'uliyatini kamaytirish uchun, odamlar ataylab ishning ko'lamini shunday ko'paytirmoqdalar, shunda ma'lum voqealar uchun javobgarlarni topish deyarli mumkin emas. Qilayotgan ishi uchun javobgar bo'la olgandagina insonni jamiyatning haqiqiy va to'laqonli a'zosi deb atash mumkin. Inson har doim o'z xatti-harakatlari, xatti-harakatlari uchun javobgar bo'lishi, taqdirini qo'lida mahkam ushlashi, har qanday sinovlarga tayyor bo'lishi, shaxsiy hayotida doimo g'alabalarga intilishi kerak.

Mas'uliyat - bu har qanday vaziyatning oqibatlarini bartaraf etish qobiliyati va harakatlar va harakatlar uchun javobgar bo'lish majburiyati. "Biznes qilish qobiliyati" nimani anglatishini tushunish juda muhimdir. Buning ma'nosi, vaziyatga ta'sir o'tkazish qobiliyatiga ega bo'lish. Deylik, o'quvchiga muhim, ammo real bo'lmagan vazifa topshirilgan va tabiiyki, unga mas'uliyat yuklangan. Ammo natija ijobiy emas edi. Vaziyat qiyin, uni tuzatish kerak, va siz ko'proq, ko'proq vaqt sarflashingiz kerak, shaxsiy vaqt va kuch sarflashingiz kerak, chunki u mas'uliyatli talaba. Ba'zan talabalar bu mas'uliyatdan faqat o'zlarining qarorlari bo'lmaganligi sababli qochishni boshlaydilar, ular shunga o'xshash natija bilan bunday vaziyatni yaratmadilar. O'qituvchi keyinchalik qanday qaror qabul qilsa

ham, qarorlari oqibatlarini bartaraf etishga tayyor emas, hech kim javobgarlikni o'z zimmasiga olishni istamaydi.

Talabalar o'rtasida mas'uliyatni shakllantirish universitetda o'quv jarayonini tashkil etish va mazmunini qayta tashkil etishni, yangi o'qitish texnologiyalarini yaratishni talab qiladi, ulardan biri modulli-reyting ta'limi. Modulli-reyting kompleksi - modulli dastur va bilimlarni baholash uchun reyting tizimining kombinatsiyasi - talabalar o'rtasida mas'uliyatni shakllantirishning samarali vositasi. Bu o'quv jarayonida talabalarning mas'uliyatini shakllantirishning asosiy shartlaridan biri - mustaqil ish va bilimlarni baholash uchun reyting tizimining o'zaro ta'sirini amalga oshirishni ta'minlaydi [1].

Modulli-reyting o'quv tizimining samarali ishlashi uchun shartlar quyidagilardir: mustaqil individual mashg'ulotlar yoki modul nazorati ostida kichik guruhlarda ishlash; ma'lumotni muammoli taqdim etish; har bir talabaga individual yondoshish asosida o'qituvchining o'quvchilar bilan sub'ekt-sub'ektlararo o'zaro ta'siri; kirish, joriy, oraliq va umumlashtiruvchi nazorat orqali mulohazalarni amalga oshirish; o'quv ishlarining barcha turlarini baholash uchun reyting tizimi; individual kumulator indeks tizimini joriy etish [1].

Universitetlarning asosiy maqsadi - yuqori malakali mutaxassisni tayyorlash. Zamonaviy yosh mutaxassis hozirgi ijtimoiy takomillashtirish bosqichi unga qo'yadigan talablarga javob berishi kerak. Jamiyat tashqaridan ko'rsatma kutib o'tirmay, katta va kichik ishlarda boshlangan hamma narsani oxirigacha etkazadigan, o'z zimmasiga o'z zimmasiga oladigan mustaqil odamlarga muhtoj. Mas'uliyat muammosi bugungi kunda, avvalambor, jamiyatimizni isloh qilish hisobiga alohida ahamiyat kasb etdi. Inson hayoti va real munosabatlarining qaysi sohasi bo'lmasin - inson va inson, inson va jamiyat, inson va tabiat - biz hamma joyda tanqidiy holat va taraqqiyotni engish odamlarga, ularning faol, maqsadga muvofiq va mas'uliyatli harakatlariga bog'liqligini aniqlaymiz.

Mas'uliyat hissi yuqori bo'lgan yoshlarga boshqa barcha his-tuyg'ularni o'ziga va jamiyatga foyda keltiradigon darajada boshqara oladi degan falsafiy qarashlarning real hayotimizdagi o'zni beqiyosdir. Zero, inson hayotining biror bir

daqiqasi yo‘qki, mas’uliyat hissining mavjud bo‘lishi talab etilmasa. Oddiy qilib aytganda, toza havo bilan nafas olish uchun uydan chiqishimizning ham o‘ziga xos mas’uliyati bo‘ladi. (masalan, ob-havoga qarab kiyinish, joy tanlash ba h.k) [2;].

Odam yashashga chaqiriladi, shunda uning hayoti nafaqat shaxsiy manfaati, balki boshqalarning manfaati uchun, o‘z xalqi, Vatani manfaati uchun bo‘ladi. Inson o‘z xatti-harakatlari uchun nafaqat o‘ziga, balki o‘zi sevadigan va hurmat qiladigan kishilarga javob berishga chaqiriladi. Va o‘zingizni katta harfli odam kabi his qilish uchun siz boshqa odamlarning hayotida iloji boricha ko‘proq quvonch va baxt keltirishingiz va shu bilan birga barcha harakatlaringiz va xatti-harakatlaringiz uchun javobgarlikni his qilishingiz kerak. Yuqorida aytib o‘tilganlarga asoslanib, biz har bir inson nafaqat tashqi dunyoda, balki avvalo o‘zimizda biron bir narsani o‘zgartirishni xohlasa, mas’uliyatli bo‘lishi mumkin degan xulosaga kelishimiz mumkin. Xatolaringizni tan olish va axloq va halollik qonunlari asosida yashash uchun hech qanday uyatli narsa yo‘q.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Baranovskaya L.A. Ta'lim faoliyati jarayonida talabalar o'rtasida mas'uliyatni shakllantirish // dis. Ph.D. 2002 yil
2. Safayev N.S., Butayeva U.A. Shaxs yetukligining psixologik mezonlari. / «Pedagogika» ilmiy-nazariy va metodik jurnal, T., 2017 y., 4-son.

МАКТАБГАЧА ТАРБИЯ ЁШИДАГИ БОЛАЛАРНИНГ ПСИХИКАСИГА АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ ВА ИННАВАЦИОН ТАДҚИҚОТЛАРНИНГ ТАЪСИРИ

Назирова Дилафруз Алишеровна

ЎзДЖТУ “Педагогика ва психология” кафедраси ўқитувчиси

***Аннотация.** Фарзандни тарбиялаш, унга илм бериш, касб ўргатиш қадимдан энг масъулиятли вазифа саналган. Одоб-ахлоқ, ёши улугларга ҳурмат, меҳр-оқибат, оилага, киндик қони тўкилган заминга садоқат фазилатларини камол топтириш бола тарбиясида энг муҳим жиҳатлардан ҳисобланган.*

Саипова М.Л. КЎРИШ ҚОБИЛИЯТИДА МУАММОЛАРИ БЎЛГАН БОЛАЛАРНИ ТУРЛИ ВАЗИЯТЛАРДА МЎЛЖАЛ ОЛИШГА ЎРГАТИШ МАСАЛАЛАРИ.....	125
Шамшетова А.К. ТАЪЛИМДА АМАЛИЙ ПСИХОЛОГИЯНИНГ ТУТГАН ЎРНИ.....	131
Авлаев О.У. ЎҚУВЧИЛАР МУСТАҚИЛ ФИКРЛАШИНИНГ МУҲИМ ЖИҲАТЛАРИ.....	135
Ҳайдаров И.О. БОЗОР ИҚТИСОДИЁТИ ШАРОИТИДА ЁШЛАРНИ КАСБГА ЙЎНАЛТИРИШНИНГ ИЖТИМОЙ-ПСИХОЛОГИК ОМИЛЛАРИ.....	139
Абдуллаева Р.М. ОИЛА-НИКОҲ УСТАНОВКАЛАРИДА ГЕНДЕР ХУСУСИЯТЛАРНИНГ ҲИСОБГА ОЛИНИШИ.....	143
Мирзаева Ф.О. ВОПРОСЫ МЕЖЛИЧНОСТНЫХ ОТНОШЕНИЙ В СЕМЬЕ ПО ИДЕЯМ ВОСТОКОВЕДОВ.....	148
Абдурахмонова З. ЎСМИР ЁШДАГИ ЎҚУВЧИЛАР ДУНЁҚАРАШИ ВА ХУЛҚ-АТВОРИГА ТАЪСИР ЭТУВЧИ ИЖТИМОЙ-ПСИХОЛОГИК ОМИЛЛАР.....	153
Жураева С.Н., Турсунов Б.С. ШАХСЛАРАРО МУНОСАБАТДА ҲАРБИЙ ХИЗМАТЧИЛАРНИНГ ЎЗ ХАТТИ-ҲАРАКАТЛАРИНИ ҲИССИЙ-ИРОДАВИЙ БОШҚАРИШИ.....	158
Бозоров А.А. ОЛИЙ ТАЪЛИМ ЎҚИТУВЧИСИНИНГ ПЕДАГОГИК ТАЙЁРГАРЛИГИ МАСАЛАСИ.....	163
Жўраева С.Н. ПЕДАГОГНИНГ ЎЗИГА ХОС ИМИДЖИ.....	166
Назирова Д.А. НАУЧНЫЕ ИННОВАЦИОННЫЕ ИСЛЕДОВАНИЯ В ОТРАСЛЯХ ПСИХОЛОГИИ.....	171
Жўраева С.Н., Жумаев С.Қ. ҲАРБИЙ ХИЗМАТЧИЛАРНИНГ КАСБИЙ КОМПЕТЕНТЛИГИНИНГ СТРАТЕГИК ТАЙЁРГАРЛИК ҲОЛАТИ.....	175
Gulamov J.B. TALABA YOSHLARDA MAS’ULIYAT HISSINI RIVOJLANTIRISH AMALIYOTI.....	179
Назирова Д.А. МАКТАБГАЧА ТАРБИЯ ЁШИДАГИ БОЛАЛАРНИНГ ПСИХИКАСИГА АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ ВА ИННАВАЦИОН ТАДҚИҚОТЛАРНИНГ ТАЪСИРИ.....	182
Умарова Ф.Н. ЎСПИРИНЛАРГА ХОС ПСИХОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАР.....	186
Ахмедова М.Т. ЁШЛАРНИ ОИЛАВИЙ ҲАЁТГА ТАЙЁРЛАШ БОРАСИДА АМАЛИЁТЧИ ПСИХОЛОГ МАСЛАҲАТЛАРИ.....	190